

РОЗДІЛ 9

КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС ТА КРИМІНАЛІСТИКА; СУДОВА ЕКСПЕРТИЗА; ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ

УДК 343.98

DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2025-10/60>

ОСОБЛИВОСТІ АЛГОРИТМУ ДОКАЗУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗНАНЬ У РОЗСЛІДУВАННІ ВОЄННИХ ЗЛОЧИНІВ

SPECIFIC FEATURES OF THE PROOF ALGORITHM AND THE APPLICATION OF SPECIAL KNOWLEDGE IN THE INVESTIGATION OF WAR CRIMES

Кузнєцова Т.В., к.ю.н.,
доцентка кафедри кримінального права та процесу
Національна академія Служби безпеки України
orcid.org/0000-0002-8280-6010

Стаття присвячена висвітленню окремих питань, що стосуються розуміння різновидів воєнних злочинів та загального алгоритму їх доказування, а також форм використання спеціальних знань під час фіксування і документування та видів експертиз, що призначаються в ході розслідування воєнних злочинів. У статті наголошено на відмінностях у розумінні різновидів воєнних злочинів за національним та міжнародним законодавством. Зокрема, у Кримінальному процесуальному кодексі України окрім статті 438, як види воєнних злочинів можуть розглядатись злочини, передбачені такими статтями: 432 (Мародерство), 433 (Насильство над населенням у районі воєнних дій), 434 (Погане поводження з військовополоненими), 435 (Незаконне використання символіки Червоного Хреста, Червоного Півмісяця, Червоного Кристала та зловживання нею), 439 (Застосування зброї масового знищення), 442 (Геноцид), 442-1 (Злочин проти людяності), 445 (Незаконне використання символіки Червоного Хреста, Червоного Півмісяця, Червоного Кристала). У міжнародному праві розгорнутий перелік різних категорій воєнних злочинів міститься у статті 8 Римського статуту Міжнародного кримінального суду, списку серйозних порушень міжнародного гуманітарного права за Женевською конвенцією, Додаткових протоколах. Особливості документування воєнних злочинів для національних судів в порівнянні з Міжнародним кримінальним судом, в першу чергу, пов'язані, з кваліфікацією діянь, що мають ознаки воєнного злочину. Констатовано, що спеціальні знання під час фіксування та досудового розслідування воєнних злочинів використовуються як у процесуальній, так і непроцесуальній формах. Їх використання спрямоване на виявлення, фіксацію та вилучення всіх можливих і важливих слідів, які містять доказову інформацію про обставини вчиненого правопорушення та його наслідки; забезпечення безпеки учасників слідчих (розшукових) дій; фіксування за допомогою технічних засобів ходу та результатів проведення слідчих (розшукових) дій; отримання консультативної допомоги під час підготовки до проведення окремих процесуальних дій, під час прийняття певних процесуальних рішень; визначення алгоритму дій за конкретної слідчої ситуації; організації та здійснення взаємодії; отримання відомостей, що мають значення у розслідуванні воєнних злочинів. Також у статті розглянуті питання призначення судових експертиз стосовно до конкретних ситуацій, у ході розслідування воєнних злочинів.

Ключові слова: воєнні злочини, використання спеціальних знань, судова експертиза, міжнародне гуманітарне право, досудове розслідування, кримінальне провадження.

The article is devoted to highlighting specific issues related to the understanding of various types of war crimes and the general algorithm for their proof, as well as the forms of applying special knowledge during the recording and documentation of evidence, and the types of forensic examinations appointed in the course of investigating war crimes. The article emphasizes the differences in the interpretation of war crimes under national and international legislation. In particular, according to the Criminal Procedure Code of Ukraine, in addition to Article 438, crimes under the following articles may also be regarded as types of war crimes: Article 432 (Looting), Article 433 (Violence against the population in the area of hostilities), Article 434 (Ill-treatment of prisoners of war), Article 435 (Unlawful use and abuse of the emblems of the Red Cross, Red Crescent, and Red Crystal), Article 439 (Use of weapons of mass destruction), Article 442 (Genocide), Article 442-1 (Crime against humanity), and Article 445 (Unlawful use of the Red Cross, Red Crescent, and Red Crystal emblems). In international law, an extensive list of various categories of war crimes is contained in Article 8 of the Rome Statute of the International Criminal Court, in the list of serious violations of international humanitarian law under the Geneva Conventions, and in the Additional Protocols. The peculiarities of documenting war crimes for national courts, compared to the International Criminal Court, are primarily associated with the qualification of acts that bear the characteristics of war crimes. It is established that special knowledge during the recording and pre-trial investigation of war crimes is used in both procedural and non-procedural forms. Its application is aimed at identifying, recording, and seizing all possible and significant traces containing evidentiary information about the circumstances of the offense and its consequences; ensuring the safety of participants in investigative (search) actions; recording the course and results of investigative (search) actions using technical means; obtaining consultative assistance during the preparation and conduct of certain procedural actions and decision-making; determining the algorithm of actions in specific investigative situations; organizing and implementing cooperation; and obtaining information relevant to the investigation of war crimes. The article also examines the issues of appointing forensic examinations depending on specific situations that arise during the investigation of war crimes.

Key words: war crimes, use of special knowledge, forensic examination, international humanitarian law, pre-trial investigation, criminal proceedings.

Тематика дослідження різних аспектів розслідування воєнних злочинів сьогодні набуває актуальності серед науковців. Фахівці приділяють увагу вивченню правової кваліфікації воєнних злочинів, питань імплементації міжнародного гуманітарного права в національне зако-

нодавство, особливостей різних етапів досудового розслідування, криміналістичного забезпечення та тактики проведення окремих процесуальних дій. Серед них: В. Журавель, Н. Клименко, І. Когутич, І. Пиріг, О. Дуфенюк, В. Кікінчук, Р. Степанюк, О. Пчеліна, М. Капус-

тіна, Є. Демидова, К. Латиш, Ю. Пілюков, В. Тимошко, В. Тищенко, Ю. Черноус, О. Шрамко, В. Юсупов та інші.

В умовах воєнного стану судова експертиза відіграє критично важливу роль у забезпеченні правосуддя та документуванні воєнних злочинів. Розслідування масштабних воєнних злочинів вимагає дослідження багатьох подій та проведення значної кількості різних видів судової експертизи. Виклики воєнного часу змістили акцент на певні види експертиз та експертних досліджень. Зокрема, через велику кількість постраждалих та загиблих осіб зростає потреба у проведенні значного обсягу судово-медичних та біологічних експертиз і досліджень. Крім цього, поширеною судовою експертизою є підвид економічної, яким визначається розрахунок збитків від військової агресії. Великий обсяг роботи виконують експерти-будівельники, експерти-економісти, а також експерти-товарознавці щодо оцінки зруйнованого майна громадян. При розслідуванні воєнних екозлочинів використовується інженерно-екологічна та комплексна еколого-медична експертиза. Для дослідження матеріалів відеозаписів з камер спостереження, відеореєстраторів, телефонів очевидців, фотографій та відеозаписів, створених в період окупації, показань потерпілих і свідків, документів збройних формувань РФ, окупаційної влади РФ, відомостей з відкритих джерел призначають низку судових експертиз. В їх числі: експертиза відео-, звукозапису, фототехнічна та портретна експертизи, технічна експертиза документів, лінгвістична експертиза усного та писемного мовлення, психологічна експертиза тощо.

Судова експертиза у розслідуванні воєнних злочинів покликана забезпечувати швидкість та ефективність цього процесу. Для вирішення такого завдання вона задіє увесь арсенал відомих їй засобів і методів. Судова експертиза є процесуальною формою використання спеціальних знань, завдяки чому у розпорядженні слідства і суду з'являється нова інформація з доказовим значенням, яку неможливо отримати іншими процесуальними засобами.

І. Пиріг, дослідивши окремі питання використання спеціальних знань у формі залучення спеціаліста до проведення слідчих (розшукових) дій, зокрема огляду місця події та призначення експертиз під час розслідування злочинів, вчинених в умовах воєнного стану, довів що, вони на сьогодні є дуже актуальними, а також сприяють отриманню повної та об'єктивної доказової інформації та неминучому притягненню винних до відповідальності [1, с. 351].

Ю. Пілюков проведеними дослідженнями довів, що найбільш поширеною процесуальною формою використання спеціальних знань під час розслідування воєнних злочинів є залучення спеціалістів до проведення слідчих (розшукових) дій. Підбір спеціалістів визначається в конкретному випадку індивідуально і залежить від об'єкта посягання, часу, місця способів та засобів вчинення кримінальних правопорушень, наявних слідів, завданих збитків та інших визначальних чинників. Також він обґрунтував, що залучення експерта та призначення судових експертиз є найбільш кваліфікованою та науково обґрунтованою процесуальною формою використання спеціальних знань. До типових експертиз, які можуть призначатися під час розслідування воєнних злочинів науковець відніс: судово-медичні, молекулярно-генетичні, експертизи зброї, вибухово-технічні, військові, пожежно-технічні, екологічні, комп'ютерно-технічні, оціночні та інші. Крім цього, Ю. Пілюков констатував що, консультативна форма використання спеціальних знань складається з усного роз'яснення спеціалістом особливостей використання технічних засобів, попереднього дослідження окремих об'єктів, надання письмових довідкових даних, складання письмових висновків, які є джерелом орієнтуючої інформації для слідчого (оперативного працівника) в пошуку знаряддя злочину, злочинця, предметів його одягу та взуття, транспортного засобу та ін. [2, с. 112].

В той же час, питанням судово-експертного забезпечення процесу розслідування воєнних злочинів, на нашу думку, приділялась недостатня увага. Тому, розглянемо питання, пов'язані із формами використання спеціальних знань під час розслідування воєнних злочинів та видами експертиз, що призначаються в ході їх розслідування. Для цього спочатку торкнемось питань, що стосуються трактування різновидів воєнних злочинів, а також загального алгоритму їх доказування.

У Кримінальному кодексі України передбачена відповідальність за воєнні злочини. Під ними розуміється жорстоке поводження з військовополоненими або цивільним населенням, вигнання цивільного населення для примусових робіт, розграбування національних цінностей на окупованій території, застосування засобів війни, заборонених міжнародним правом, інші порушення законів та звичаїв війни, що передбачені міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, а також віддання наказу про вчинення таких дій (ст. 438 КК України) [3].

На жаль стаття 438 КК України не конкретизує, які порушення міжнародних договорів з МГП криміналізуються нею. Це дає підстави для дискусій щодо того, чи визнавати за національним законодавством кримінально-караними будь-які порушення міжнародних договорів з міжнародного гуманітарного права.

Під міжнародним гуманітарним правом розуміють комплекс норм міжнародного права, спрямованих на обмеження гуманітарних наслідків збройних конфліктів [4]. Його також називають правом збройних конфліктів або правом війни через те, що МГП регулює захист осіб, що не беруть участь у збройному конфлікті, або вибули з нього, а також регулює засоби та методи ведення збройного конфлікту. Зокрема, розрізняють два розділи МГП:

- право Женеви (від назви чотирьох Женевських конвенцій) – комплекс норм, що захищають жертв збройних конфліктів, наприклад, військовослужбовців, які вийшли зі строю, і цивільних осіб, які не беруть або перестали брати безпосередню участь у військових діях;

- право Гааги (від назви Гаазької Конвенції про закони і звичаї сухопутної війни) – комплекс норм, які встановлюють права і обов'язки воюючих сторін під час військових дій та обмежують вибір засобів і методів ведення війни [5].

Женевські та Гаазькі конвенції застосовуються до міжнародних збройних конфліктів та, у своїй більшості, не застосовуються до неміжнародних збройних конфліктів. Міжнародне гуманітарне право починає застосовуватися після першого ж пострілу проти території держави чи перетину кордону збройними силами іншої держави. Конфлікт також вважається міжнародним, якщо з боку третьої держави здійснюється загальний контроль за неурядовими збройними формуваннями. До збройного конфлікту міжнародного характеру прирівнюється й окупація території іншої держави, навіть якщо така окупація не зустрічає збройного опору [6].

За вчинення воєнних злочинів передбачено кримінальну відповідальність на національному та міжнародному рівні. Джерелом міжнародного права, до якого звертаються для конкретизації ст. 438 КК України, є, в першу чергу, Римський статут Міжнародного кримінального суду.

Зважаючи на відмінності у тому, що слід розуміти під воєнним злочином у національному та міжнародному законодавстві, відповідно, буде різнитись і загальний алгоритм доказування та документування воєнних злочинів за їх елементами, а також форми використання спеціальних знань у цьому процесі.

Особливості документування воєнних злочинів для національних судів в порівнянні з Міжнародним кримінальним судом, в першу чергу, пов'язані, з кваліфікацією діянь, що мають ознаки воєнного злочину. У національ-

ному законодавстві документування цих діянь буде відбуватись, відповідно, за статтями 438 КК України (Воєнні злочини), 432 КК України (Мародерство), 433 КК України (Насильство над населенням у районі воєнних дій), 434 КК України (Погане поводження з військовополоненими), 435 КК України (Незаконне використання символіки Червоного Хреста, Червоного Півмісяця, Червоного Кристала та зловживання нею), 439 КК України (Застосування зброї масового знищення), 442 КК України (Геноцид), 442-1 КК України (Злочин проти людяності), 445 КК України (Незаконне використання символіки Червоного Хреста, Червоного Півмісяця, Червоного Кристала).

Кваліфікація ж злочинних діянь для МКС має відбуватися за статтею 8 Римського статуту, в якій запропоновано вкрай відмінний від українського перелік воєнних злочинів. Цей перелік розділяє усі воєнні злочини на 4 групи: по дві для злочинів, що можуть бути вчинені у міжнародному збройному конфлікті, та злочинів, вчинення яких можливе у неміжнародному збройному конфлікті. Відповідно, обрання часом ідентичних складів злочину з однієї з чотирьох груп статті 8 Римського статуту залежатиме передусім від визначення виду збройного конфлікту. Сама структура воєнних злочинів, як їх розуміє МКС, також відрізняється від аналогічної структури з точки зору українського законодавства. МКС не оперує поняттями суб'єктивних (суб'єкт та суб'єктивна сторона) та об'єктивних (об'єкт та об'єктивна сторона) ознак злочину. Натомість, використовується структура, що включає: матеріальний елемент, ментальний елемент та контекстуальний елемент (контекстуальні обставини) [7, с.13].

Не ідентично українському законодавству описуються й форми співучасті, які в міжнародному кримінальному праві позначаються як види відповідальності. Так, статтею 25 Римського статуту до них віднесені: а. вчинення злочину індивідуально, разом з іншими чи через іншу особу; б. підбурення чи спонукання до вчинення злочину; с. з ціллю полегшити вчинення злочину пособництво, підбурення чи іншим чином сприяння вчиненню злочину; d. будь-яким іншим чином сприяння вчиненню злочину чи замаху на нього групою осіб, що діють з загальною метою. Елементи складу воєнних злочинів за Римським статутом такі: акт, що криміналізується Римським статутом; об'єкт, на який посягає такий акт. Акти завжди описуються в першому пункті відповідного складу воєнного злочину в елементах злочинів. Ними можуть бути, наприклад: напад, депортація, позбавлення свободи, захоплення тощо. Об'єкти посягання описуються у другому пункті відповідного складу воєнного злочину в елементах злочинів. Такими об'єктами є захищені міжнародним гуманітарним правом будівлі, споруди, цивільні особи, природа, військовополонені чи комбатанти, що склали зброю та беззастережно здалися тощо. Таким чином, для констатації наявності матеріальних елементів воєнного злочину, необхідним є встановлення в діянні обвинуваченого криміналізованого акту та факту посягання цим актом на захищені МГП об'єкти. Вимоги до ментальних елементів воєнних злочинів прописані в статті 30 Римського статуту (кримінальній відповідальності підлягають фізичні особи, що вчиняють злочини з умислом та усвідомленням). Вимогами до контекстуального елемента воєнного злочину є наявність зв'язку між конкретним інкримінованим обвинуваченому діянням і збройним конфліктом [7, с.16-18].

Алгоритм доказування включає доведення відношення інциденту або конкретної дії до збройного конфлікту. Важливим завданням є встановлення конкретного військового підрозділу, який брав участь у конфлікті, та вчинив конкретний злочин або злочини.

Тут слід зазначити, що злочини, вчинені військовими проти свого власного війська/частини, не можуть кваліфікуватися, як воєнні злочини. Також важливо розуміти, що не завжди наявність жертв серед цивільного населення

означає, що було вчинено воєнний злочин. Якщо цивільне населення знаходиться у близькості до воєнного об'єкту та кількість жертв серед цивільних пропорційна до важливості атакованого воєнного об'єкту.

Фіксування воєнних злочинів є важливою складовою доказування вчинення відповідного злочину в національному чи міжнародному суді. Враховуючи специфіку механізму вчинення воєнних злочинів, слід наголосити, що спеціальні знання під час їх фіксування та досудового розслідування використовуються як у процесуальній, так і непроцесуальній формах. При цьому використання спеціальних знань у кримінальних провадженнях спрямоване на виявлення, фіксацію та вилучення всіх можливих і важливих слідів, які містять доказову інформацію про обставини вчиненого правопорушення та його наслідки; забезпечення безпеки учасників слідчих (розшукових) дій; фіксування за допомогою технічних засобів ходу та результатів проведення слідчих (розшукових) дій; отримання консультативної допомоги під час підготовки до проведення окремих процесуальних дій, під час прийняття певних процесуальних рішень; визначення алгоритму дій за конкретної слідчої ситуації; організації та здійснення взаємодії; отримання відомостей за допомогою інформаційно-пошукових, телекомунікаційних і комп'ютерних систем і т. п. [8].

Далі розглянемо питання використання спеціальних знань, в тому числі призначення судових експертиз стосовно до конкретних ситуацій, у ході розслідування воєнних злочинів.

Так, під час розслідування артилерійських атак важливим є визначення напрямку ведення вогню, що здійснюється дослідженням ударних кратерів. Обстріляні ділянки повинні бути оглянуті якнайшвидше через швидке піддавання дії стихій. На місці обстрілу однією з головних задач є виокремлення та огорожа вивв, які дають найбільше інформації про походження атаки. Кратерів після обстрілу може залишитись багато, тому не треба намагатися зберегти їх всі, достатньо однієї-двох воронки. Обирати об'єкт слід за такими критеріями: вивв з найбільш чітко видимою формою, знаходиться в стороні від дерев чи інших перешкод, які могли б змінити напрямок польоту снаряду перед вибухом, бажано на асфальтованому полотні дороги чи забетонованому майданчику. Це сприятиме правильному визначенню напрямку атаки. Обов'язково слід з'ясувати та задокументувати, що ця вивв утворилась під час того обстрілу, який розслідується. Першочергові дії виконує правоохоронець, який виїхав на місце події, а безпосереднє виявлення, фіксацію та можливе вилучення слідів ураження артилерійськими снарядами для подальшого проведення судових експертиз має здійснювати залучений спеціаліст у галузі артилерійської зброї. Матеріали в подальшому надсилаються на експертизу зброї та слідів і обставин її використання [7, с.35].

Непростим є також доказування воєнних екозлочинів. Зокрема, навмисне або внаслідок результату воєнних дій скидання/випускання забруднюючих речовин у водні об'єкти, а також потрапляння у водний об'єкт військової техніки чи біологічних об'єктів тощо. Тут може призначатись інженерно-екологічна експертиза, екологічна експертиза, комплексна еколого-медична експертиза. Об'єктом інженерно-екологічної експертизи є матеріальні і матеріалізовані джерела інформації, що містять фактичні дані про обставини надзвичайної екологічної ситуації, у тому числі речові докази, фрагменти місця події, устаткування, комунікації, засоби виробництва, що забезпечують екологічно безпечне функціонування підприємства, а також будь-які інші обставини події, зафіксовані (описані, відображені у схемах, фотографіях, планах тощо) в матеріалах справи. До основних завдань інженерно-екологічної експертизи належить, серед іншого, визначення обставин, що пов'язані з настанням надзвичайної екологічної ситу-

ації. При цьому вирішується питання: які причини виникнення надзвичайної екологічної ситуації та які обставини їх обумовили? Ширше коло питань вирішують в еколого-експертних підрозділах чи комісіях Міністерства охорони навколишнього природного середовища України, приватних експертних установах. Зокрема, встановлюється наявність, вид забруднюючих речовин, які потрапили у підземні та поверхневі води, їхній негативний вплив на екологічний стан навколишнього середовища. Комплексна еколого-медична експертиза може встановити шкідливість впливу забрудненої води на організм людини тощо.

При розслідуванні злочинів, пов'язаних засміченням територій предметами військового устаткування, озброєння, біологічними залишками, зокрема, скупчення та/чи поодинокі розміщення в середовищі уламків снарядів, ракет, іншого військового оснащення; розміщення в середовищі біологічних залишків (тіл, частин тіл) тощо призначаються такі експертизи: зброї та слідів і обставин її використання, яка встановить, належність уламків до конкретного виду снарядів, уражених предметів – до певних видів вогнепальної зброї; товарознавча експертиза військового майна, техніки та озброєння; судово-медична, експертиза ДНК, судово-біологічна експертиза, якими досліджуються біологічні залишки та встановлюється їх належність людині/тварині.

При розслідуванні злочинів, якими вчинено пошкодження або знищення об'єктів промисловості, наприклад, влучення снарядів у нафтобази; руйнування та пожежі на промислових підприємствах; викиди в повітря чи скидання рідких забруднювальних речовин у довкілля внаслідок воєнних дій тощо, в першу чергу, співробітниками Державної служби України з надзвичайних ситуацій у відповідному акті фіксується факт обстрілу, наслідки, перелік ураженого майна. В подальшому суб'єктами оціночної діяльності встановлюється розмір збитків. Пожежно-технічною експертизою визначаються причини, умови та процеси, пов'язані з виникненням та розповсюдженням пожежі, зокрема, механізми виникнення, час та шляхи її розповсюдження, обставини події пожежі, що зумовили її наслідки. Крім цього проводиться екологічна експертиза.

Пошкодження або знищення радіаційно небезпечних об'єктів, зокрема, влучення снарядів чи інший вплив на ядерні установки та джерела іонізуючого випромінювання; пожежі на об'єктах атомної інфраструктури тощо, розслідуються за допомогою таких експертиз: державна експертиза ядерної та радіаційної безпеки, експертиза зброї, пожежно-технічна експертиза, екологічна експертиза.

При розслідуванні злочинів, пов'язаних із пошкодженнями ґрунту та рослинності на природних ділянках і сільськогосподарських землях, наприклад, пошкодженнями/видаленням верхнього шару ґрунтів внаслідок розривів снарядів, проїзду важкої техніки та будівництва укріплень і фортифікацій; розливу у ґрунт паливно-мастильних матеріалів військової техніки, в першу чергу, призначають експертизу матеріалів, речовин та виробів (нафтопродук-

тів і пально-мастильних матеріалів; ґрунтів). Нею вирішують питання, чи належать дані речовини (рідини) до нафтопродуктів та паливно-мастильних матеріалів, якщо належать, то до якого їх роду (виду). Крім цього, відповідні суб'єкти оціночної діяльності проводять експертизу розміру збитків.

З метою фіксування факту пошкодження або знищення зелених насаджень, наприклад, внаслідок пожежі, спричиненою безпосередньо діями військових або внаслідок боїв; завдання шкоди зеленій інфраструктурі (лісам, паркам, скверам) чи окремим деревам внаслідок бомбардування, проводиться експертиза зброї та слідів і обставин її використання, екологічна експертиза із залученням фахівців із зелених насаджень. Також суб'єкти оціночної діяльності проводять експертизу розміру завданих збитків.

При розслідуванні воєнних злочинів також можуть бути використані інші експертизи:

- судово-медична експертиза (з метою фіксації тілесних ушкоджень, виявлення причин їх появи, виявлення факту згвалтування тощо);
- експертиза ДНК (для ідентифікації особи за фрагментами її тіла, кістковими останками);
- дактилоскопічна (для ідентифікації особи за відбитками пальців);
- трасологічна (за різноманітними слідами);
- фотопортретна експертиза (наприклад, у разі наявності фото підозрюваних осіб та фото– чи відеоматеріалів вчинення ними злочинів);
- експертиза аудіо-, відеозаписів (за наявності зафіксованих радіо– чи телефонних переговорів підозрюваної особи);
- судово-лінгвістична (семантико-текстуальна) експертиза (наприклад, для встановлення чи був наданий наказ/вказівка/розпорядження про вчинення певних дій тощо);
- судово-психологічна (щодо усвідомлення дій);
- вибухотехнічна та інші у залежності від об'єктів, обставин та наслідків вчинених воєнних злочинів.

Підсумовуючи зазначимо, що враховуючи складність і специфіку механізму вчинення воєнних злочинів, правоохоронцям доводиться використовувати спеціальні знання під час збирання та дослідження слідів воєнних злочинів та іншої доказової інформації. Спеціальні знання використовуються як у процесуальній, так і непроцесуальній формах. Їх використання у кримінальних провадженнях щодо воєнних злочинів спрямоване на роботу зі слідами, які містять доказову інформацію про обставини вчиненого правопорушення та його наслідки; забезпечення безпеки учасників слідчих (розшукових) дій; фіксування за допомогою технічних засобів ходу та результатів проведення слідчих (розшукових) дій; отримання консультативної допомоги під час підготовки до проведення окремих процесуальних дій, під час прийняття певних процесуальних рішень; визначення алгоритму дій за конкретної слідчої ситуації; організації та здійснення взаємодії; отримання відомостей, що мають значення у розслідуванні воєнних злочинів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Пиріг Г. В. Кримінально-процесуальні, криміналістичні та організаційно-тактичні засоби протидії сучасним викликам і загрозам. *Науковий вісник ДДУВС*. 2022. Спец. вип. № 2. С.347-352.
2. Пілюков Ю. Форми використання спеціальних знань під час розслідування воєнних злочинів. *Актуальні проблеми правознавства*. 2025. № 2(42). С.112-117.
3. Кримінальний кодекс України : Закон України від 5 квітня 2001 року № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення 26.09.2025).
4. Міжнародне гуманітарне право. Загальний курс. URL: <https://www.asser.nl/media/795044/icrc-comprehensive-introduction-to-ihl-ukr.pdf> (дата звернення 30.10.2025).
5. Міжнародне гуманітарне право. Відповідаємо на ваші запитання. URL: https://blogs.icrc.org/ua/wp-content/uploads/sites/98/2021/12/IHL_Answers_to_your_questions_Ukr_web.pdf (дата звернення 30.10.2025).
6. Воєнні злочини: методологія розслідувань для громадських організацій. URL: <https://truth-hounds.org/cases/voyenni-zlochyny-metodologiya-rozsliduvan-dlya-gromadskiyh-organizacij/> (дата звернення 30.10.2025).
7. Коваль Д. О., Авраменко Р. А. Воєнні злочини. Особливості розслідування міжнародних злочинів, скоєних в контексті збройного конфлікту на Донбасі. Київ: ГО Truth Hounds; Одеса: Фенікс, 2019. 36 с.
8. Тимошко В. В. Використання спеціальних знань під час документування та розслідування воєнних злочинів. DOI: <https://doi.org/10.32631/vsa.2024.1.25> (дата звернення 28.04.2025).

Дата першого надходження рукопису до видання: 23.10.2025
 Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 14.11.2025
 Дата публікації: 28.11.2025